

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ *БЪЛГАРСКИТЕ КАТОЛИЦИ И ИТАЛИЯ ПРЕЗ ВЕКОВЕТЕ* НЕАПОЛ, 28–29 ОКТОМВРИ 2024 Г.

През 2024 г. се навършиха 350 години от смъртта на тримата български католически прелати **Петър Богдан Бакшич**, **Петър Парчевич** и **Филип Станиславов**. За отбелязване на тази знаменателна годишнина Департаментът за литературни, лингвистични и компаративни изследвания на Университет „Ориентале“ в Неапол организира Международна научна конференция с участието на специалисти по език, литература и култура на българите католици и на Балканите, които представиха резултати от изследванията си за приноса на католиците за българското националното Възраждане и Освобождението от османско владичество.

Международната научна конференция *Българските католици и Италия през вековете* се проведе на 28 и 29 октомври 2024 г. в залата на монументалния комплекс „San Severo al Pendino“ в Неапол, под патронажа на Неаполската община и Посолството на Република България към Светия престол и Суверенния военен орден на Малта.

Целта на конференцията бе да насочи вниманието към твърде малко документираната история на отношенията между България и Ватикана и към жизнения път на редицата изтъкнати интелектуалци и родолюбци на XVII в., чиято съдба е свързана с Италия. Дейността на тези герои е преосмислена в последно време благодарение на документи, запа-

зени главно в архивите на Папската курия, но също и в архивите на Венеция и Неапол, които са слабо проучени. Една от главните насоки беше да се задълбочат проучванията на запазените писмени свидетелства, да се хвърли светлина върху все още непубликувани или малко известни архивни данни и материали и да се илюстрира още по-добре връзката на българските патриоти и техните последователи от XVIII и XIX век с Италия, а също така и с италианския език, чрез който стават първите пропагандатори на националното българско Възраждане.

Пленарният доклад на Кр а с и м и р С т а н ч е в (Рим, академик на „Амброзиана“) бе посветен на „златния век“ на католицизма в българските земи. Авторът проследи житейската и творческа биография на тримата висши католически духовници българи от XVII век, починали всички през 1674 г. почти по едно и също време. Тримата католически прелати са архиепископът на Марцианопол и апостолически администратор на Молдова Петър Парчевич, неуморим дипломат и идеатор на антиосмански заговори, известен с речите си пред Сената на Серенисима (†23.07.1674 г.); епископът на Никополис Филип Станиславов, автор на прочутия Абагар, отпечатан в Рим през 1651 г. и смятан за първата българска печатна книга (†8.08.1674 г.) и софийският архиепископ Петър Богдан Бакшич, ав-

тор на първата българска барокова поема, отпечатана в Рим през 1638 г., и на „Историята на България“ (*За древността на бащината земя и за българските неща*) и останала в ръкопис, днес съхранявана в Модена (†нач. на септември 1674 г.). Припомняйки и фигурата на охридския архиепископ Франческо Соймирович, отишъл си година по-рано, той се фокусира върху ролята на Италия и италианския език в тяхното формиране, върху връзката им с някои италиански градове и върху някои сравнения между италианските и българските земи през XVII век, които могат да се прочетат в техните писания.

Франческо Дал'Альо (Институт за исторически изследвания на БАН) разгледа политическите причини и последиците от сключването на краткотрайната уния на Българската църква с Рим от Калоян (1204 г.) до Иван Асен II (1235 г.) на базата на документи от епохата. Авторът анализира подробно развитието на отношенията между Търново и Рим, като акцентира върху някои специфични моменти: кореспонденцията между папа Инокентий III и Калоян; антиеретическият събор, свикан от приемника на Калоян Борил, следван от прогресивно охлаждане на отношенията при управлението на Иван Асен II, което завършва с окончателното излизане на България от римската орбита.

На непубликувани документи се основаваше докладът на Ива Манова (Институт по философия и социология при БАН, ЮЗУ „Неофит Рилски“), която разгледа темите и информацията, предоставена от кореспонденцията на Софийския архиепископ от началото на XVIII в. Павел Йосич.

Анна Влаевска (Рим) сподели някои наблюдения от изследването на поемата „Покръстената България“ на поета от епохата на барока Франческо Брачолини, отпечатана в Рим през 1637 г. в

контекста на политиката на прозелитизъм на Конгрегацията за разпространение на вярата (Propaganda Fide) през XVII век. В поемата си Брачолини, секретар на кардинал Антонио Барберини, прокарва идеята, че България, която е била обърната към християнството на Римската църква, трябва да се завърне под нейното послушание.

Радослав Спасов (СУ „Св. Климент Охридски“, Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“) разгледа проблема за визуалната презентация на историята на българите католици през периода XVII–XIX в. Представянето на изследвания, свързани с тяхното дело, се разпространява не само на научни форуми, но и в медиите и интернет, като виртуалното пространство се превръща в място за споделяне на различни трудове, посветени на католицизма в българските земи в късните векове на османското владичество. Визуализацията е предназначена не само за специалисти, но и за по-широк кръг интересувачи се от история от всички хуманитарни специалности.

В края на първия ден от конференцията бяха представени две издания – „Lettere dai confini d'Europa 1776–1813. La Diocesi di Nicopoli e il Vicariato di Valacchia durante l'episcopato dei mons. Pavel Duvanlia e mons. Francesco Ferreri“ (Belene 2022) и избрани текстове от него в превод на български от Красимир Станчев „Епистоларното наследство на Павел Дуванлията (Гайдаджийски), католически епископ на Никопол“ („L'eredità epistolare di Pavel Duvanliata (Gajdandžijski), vescovo cattolico di Nicopoli“) (Sofia 2024) под редакцията на Красимир Станчев и Радослав Спасов.

Вторият ден от конференцията започна с доклада на Цветан Василев (Факултет по класически и нови филологии на СУ „Св. Климент Охридски“), който сподели някои резултати от съпоставителния анализ на историческия

трактат на Петър Богдан „De antiquitate paterni soli et de rebus Bulgaricis” и редактираната версия на хърватския духовник Иван Пастрич, останала недовършена. Освен с блестяща ерудиция, литературен талант и исторически усет, в този трактат Петър Богдан се разкрива пред изследователя преди всичко като пастир, грижещ се за духовното спасение на паството си. Според Цв. Василев един от важните аспекти на цялостното изследване на трактата е текстологичният – разкриването на историческите и литературните извори и образците, следвани от първия архиепископ на българските католици.

Част от докладите бяха представени дистанционно. Вася Велинова (Център за византийско-славянски проучвания, СУ „Св. Климент Охридски“), разгледа проблема за характера на книжнината на българските павликяни в България през XVIII и XIX век. Авторката представи един сегмент от павликянската ръкописна традиция с примери от ръкописи от колекциите на Центъра „Иван Дуйчев“ (ЦСВП), Националния исторически музей (НИМ) и Националната библиотека „Кирил и Методий“ (НБКМ), чрез които очерта профила на ръкописите, създавани за битови нужди в средите на българските павликяни и мястото им в контекста на цялостната литературна продукция от този период.

Въпросът за книжнината на българските павликяни беше разгледан и в доклада на Мариана Цибранска-Костова (Институт за български език, БАН), в който бяха проследени връзките и приемствеността между павликянската литература от XVIII в. и така наречената павликянска литературна традиция от края на XIX в. въз основа на конкретни сравнения между три копия на един и същ незапазен текст, към които тя прибавя още един – № 1313 от НБКМ от XIX в. Благодарение на приноса на

проф. Кр. Станчев е установено, че изгубеният ръкопис всъщност се намира в Католическия архив „Абагар“ в Рим. Авторката предложи задълбочен анализ на културната специфика на текстовете, на тяхната проповедническа и катехизираща насоченост, както и на тенденцията да останат свързани със семейно-родовата и етноконфесионална общност на българите католици.

Дистанционно беше представен и докладът на Магдалена Абаджиева (Институт за български език, БАН), който се фокусира върху книжнината на българите от Банат като част от книжнината на българите католици. Въз основа на приведените редица лексикални примери бяха илюстрирани връзките между банатската литература, възникнала в средата на XIX в. от българите католици, заселили се в географския район на Банат, и литературата на българите католици от южните български области. Тези примери допринасят за присъединяването на банатската литература към общите тенденции на развитие на литературата на българите католици, а също така дава възможност да се проследят посоките, в които е възможно да се открият елементи на приемственост – на лексикално равнище това е предимно регистърът на християнската и битовата лексика.

И трите доклада разкриха важни страни от книжно-литературната традиция на българските павликяни през цялата епоха на Възраждането.

Докладът на Светлана Караджова (Институт за литература, БАН) *Монсињор Евгений Босилков и историческата памет на българите*, предварително изпратен на организаторите, беше раздаден в писмен вид на участниците в конференцията. В него авторката разгледа речите на отец Евгений Босилков, служил в продължение на повече от десетилетие като енорийски свещеник в

най-голямото село на банатските българи в България, по повод на празници и значими годишнини. Животът сред банатските българи и високата му култура го поставят в центъра на национални събития, в които той отстоява единството между католиците и православните българи като единна християнска общност, въпреки техните отделни пътища във времето. Неговите „Реч на Абагар“ и „Реч на Чипровското въстание“ маркират два от ключовите моменти в живота на всички християни, в които се откроява ролята на личности като Филип Станиславов и Петър Парчевич.

Докладът на Татяна Лекова (Университет „Ориентале“, Неапол), координатор на Организационния комитет на конференцията, беше посветен на студентите от поробена България, обучавани в Китайския колеж в Неапол, основан от светския свещеник и мисионер в Китай Матео Рипа и официално признат през 1732 г. от Климент XII с папски документ. От 1747 г. Китайският колеж запазва места за студенти, идващи от Османската империя, от които поне четирима «ex Valachia et Bulgaria ac Servia et Eruго» („от Влахия и България, Сърбия и Епир“) успяват да получат религиозно обучение и свещеническо ръкополагане и след това се изпращат като мисионери в страните им на произход. Според изследваните от Лекова данни от историческия архив на университета, сред 67-те млади студенти, поданици на Османската империя, се съобщават данни за четирима българи от бедни католически семейства и се цитират техните писма през годините 1765–1767.

В края на втория ден от конференцията Венета Ненкова (Председател на Асоциация „Паралел 43“ в Рим) представи пред участниците и гостите документалния филм „Усещане за принадлежност“ с режисьор Ирена Даскалова,

посветен на българите католици от XVII в. и на техните отношения с папството и с Конгрегацията за разпространение на вярата (Propaganda Fide). Особено внимание във филма беше отделено на един малко известен исторически факт, а именно 400-годишнината на първото класно училище в българските земи, основано в Чипровци през 1624 г.

В проведената заключителна дискусия бе подчертано, че темата за отношенията на българите католици с Италия е комплексна и многостранна и не може да се изчерпи с представените на този научен форум изследвания, а разкрива широки възможности за по-нататъшна изследователска дейност. Върху изучаването на католицизма в България, страна с източнохристиянско мнозинство и традиции, напоследък се хвърля много повече светлина в сравнение с предишните десетилетия, и въпреки че са преодолените идеологическите препятствия от близкото минало, все още сме далеч от познаването на всички герои и събития, както и от това да дадем цялостна оценка на делото на българите католици и на връзката им с Италия и папството. Най-същественото е, че форумът даде възможност за конструктивна дискусия и излагане на информация и малко известни архивни данни, които несъмнено допринасят за изграждането на една обща картина за тази важна глава от историята на българската култура и книжовност.

Assoc. Prof. Tatyana Lekova, PhD

ORCID: 0000-0002-7980-521XTI

Università degli Studi di Napoli
“L’Orientale”

Dipartimento di Studi Letterari,
Linguistici e Comparati
Napoli, Italia

e-mail: tlekova@yahoo.it